

**РОБОЧА ПРОГРАМА**  
**«КРАЄЗНАВЧО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ПРАКТИКИ»**

**1. Загальна інформація**

|                            |  |
|----------------------------|--|
| <b>Заклад вищої освіти</b> | Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя   |
| <b>Факультет</b>           | природничо-математичних, медико-біологічних наук та інформаційних технологій   |
| <b>Кафедра</b>             | географії, туризму та спорту   |
| <b>Мова навчання</b>       | Українська мова  |
| <b>Розробники</b>          | кандидат географічних наук, доцент Остапчук В. В.,<br>кандидат географічних наук, доцент Барановська О.В.,<br>кандидат географічних наук, доцент Філоненко Ю. М. |
| <b>Освітня програма</b>    | «Середня освіта (Географія)»   |
| <b>Рівень вищої освіти</b> | Другий (магістерський) рівень  |
| <b>Затверджено</b>         | Засіданням кафедри географії, туризму та спорту,<br>протокол №1 від 29.08.2023   |
| <b>Обсяг дисципліни</b>    | 3 кредити ЄКТС, що відповідає 90 академічним годинам   |
| <b>Статус дисципліни</b>   | Практична підготовка   |

Краєзнавчо-географічна практика є обов'язковим компонентом освітньої програми та частиною наскрізної практичної підготовки здобувачів освітнього рівня магістра в НДУ імені Миколи Гоголя.

Згідно з навчальним планом, краєзнавчо-географічна практика проводиться у другому семестрі впродовж двох тижнів з відривом від теоретичного навчання.

**II. Мета краєзнавчо-географічної практики**

Краєзнавчо-географічна практика спрямована на закріплення і поглиблення знань про загальні закономірності геосфер (атмосфери, гідросфери, літосфери, біосфери) та їхній екологічний стан, розвиток умінь і навичок, отриманих при вивченні природних компонентів, у контексті їхнього спрямування на географічне дослідження своєї малої батьківщини.

Метою практики є набуття студентами компетентності моніторингу природних і суспільних територіальних систем свого краю шляхом опанування методик польових компонентних досліджень, формування практичних навичок проведення таких досліджень, подальшого аналізу та оформлення отриманих результатів.

Отримані під час практики ЗУН з проведення польових краєзнавчо-географічних досліджень стануть у пригоді вчителям для написання наукових робіт зі школярами (в рамках МАН), організації позакласної та гурткової роботи.

*Згідно з вимогами освітньої програми студенти мають здобути такі компетентності:*

**ЗК1.** Здатність захищати та піклуватися про права, інтереси та потреби людини і громадянина держави й суспільства (громадянська компетентність).

**ЗК2.** Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність).

**ЗК3.** Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність).

**ЗК4.** Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети (лідерська компетентність).

**ЗК5.** Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості, аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з потребами ринку праці (підприємницька компетентність).

**ФК2.** Здатність організовувати освітній процес з географії у закладах профільної середньої

освіти на основі сучасних міжнародних наукових досягнень географії та педагогіки (предметно-методична компетентність).

**ФК3.** Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб організації освітнього процесу з географії у закладах профільної середньої освіти (інформаційно-цифрова компетентність).

**ФК7.** Здатність проєктувати осередки навчання, виховання, розвитку учнів, осередки краєзнавчо-туристичної діяльності у закладах профільної середньої освіти, розробляти, освоювати та втілювати педагогічні інновації в практику (проєктувальна та інноваційна компетентність).

**ФК11.** Здатність використовувати закони, теорії, концепції та парадигми сучасної географії та ідеї для дослідження природно-і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.

**ФК12.** Здатність здійснювати моніторинг географічних явищ і процесів, особливостей взаємодії природи й суспільства

**ФК13.** Здатність проводити науковий аналіз та оцінювати причини, особливості та проблеми природокористування, регіонального економічного, соціального та політичного розвитку.

**ФК14.** Здатність використовувати географічні методи й підходи, геоінформаційні технології для розв'язання конкретних науково-прикладних проблем у сфері географії, екології, регіонального розвитку, політики, краєзнавства.

**ФК15.** Здатність розробляти та втілювати інновації у практику наукової, громадської, політичної, краєзнавчої, природоохоронної діяльності.

### **III. Місце практики у структурно-логічній схемі підготовки фахівців**

Згідно структурно-логічної схеми ОПП, краєзнавчо-географічна практика базується на результатах засвоєння дисциплін, які вивчаються раніше, зокрема: «Організація та методика наукових географічних досліджень», «Методика навчання географії у закладах профільної середньої освіти», «Загальні закономірності та екологічний стан геосфер», «Економічна, соціальна і політична географія».

Передує атестаційному екзамєну або захисту кваліфікаційної магістерської роботи.

### **IV. Очікувані результати навчальної практики**

**ПРН7.** Уміння планувати та організувати ефективний освітній процес з географії у закладах загальної середньої освіти та прогнозувати його результати, зрозуміло і недвозначно донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

**ПРН12.** Уміння проєктувати осередки навчання, виховання і розвитку учнів, осередки краєзнавчої діяльності, застосовувати наукові методи пізнання та інновації у професійній діяльності.

**ПРН16.** Уміння застосовувати базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат конкретних галузей наук про Землю, набуті теоретичні знання для дослідження геосистем на різних рівнях просторової організації.

**ПРН17.** Уміння використовувати практичні навички для моніторингу природно-і суспільно-територіальних систем.

**ПРН18.** Уміння аналізувати й оцінювати можливі ризики, соціально-економічні, політичні та геоекологічні наслідки реалізації управлінських рішень.

**ПРН19.** Уміння застосовувати моделі, методи й дані природничих і суспільних наук, інформаційних технологій при вивченні формування та розвитку об'єктів і процесів у географічній оболонці, при розробленні пропозицій з оптимізації природокористування, краєзнавчої діяльності та забезпечення сталого розвитку регіонів.

**ПРН20.** Уміння втілювати інновації у професійну діяльність та організувати дослідницьку роботу учнівської молоді у сфері наукової, краєзнавчої, природоохоронної, громадської, політичної діяльності.

### **V. Методи навчання**

Під час практики використовуються такі методи навчання: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія), наочні (демонстрації, екскурсії, натурні спостереження, використання приладів та інструментів), частково-пошуковий, аналізу та синтезу, узагальнення, створення ситуацій зацікавленості, робота в бригадах, методи контролю і самоконтролю. Польова і камеральна форми роботи передбачають самостійне та бригадне виконання вимірювань, обстежень і спостережень, розрахункових і графічних робіт.

## VI. Форми поточного та підсумкового контролю

Поточне оцінювання здійснюється під час проведення польових і камеральних робіт у формі тестування, перевірки й аналізу рівня виконання завдань практики, оцінювання роботи з підготовки звіту з практики. Самостійна робота оцінюється в процесі поточного і підсумкового контролю. Після завершення практики для оцінювання набутих ЗУН проводиться захист звіту з практики.

Формою підсумкового контролю з краєзнавчо-географічної практики, згідно з навчальним планом, є залік. До заліку мають допуск студенти, які виконали всі передбачені програмою види робіт і набрали необхідну кількість балів.

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної практики є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності з кожного розділу:

- Проведення польових робіт – 10 балів максимум (10x2 = 0-20);
- Ведення польового щоденника – 10 балів максимум (10x2=0-20);
- Написання розділу (параграфу) звіту –10 балів максимум (10x2=0-20).
- Захист звіту – 40 балів максимум (0-40).

- Залік.

## VII. Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання

### *Засоби діагностики результатів навчання*

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: виконання практичних завдань, написання і захист звіту, залік.

Робота студента забезпечується всіма необхідними навчально-методичними засобами для належного проходження навчальної практики чи окремого її виду, а саме: підручниками, навчальними та навчально-методичними посібниками, науковою літературою.

Проходження навчальної практики включає в собі й дистанційну організацію навчання, зокрема, на платформі Moodle/Уніком-НДУ. Крім того, деякі форми індивідуального навчального завдання надсилаються через електронну пошту, Messenger або Viber.

Практичні завдання оцінюються якістю та рівнем індивідуального виконання завдання. У цьому випадку максимальну оцінку виставляють за умови реалізації певних вимог. Захист звіту дає можливість оцінити рівень знань здобувачів з окремих розділів навчальної практики.

Критеріями оцінювання самостійної роботи здобувачів є: рівень знань; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; вміння узагальнювати набуті знання за окремими темами та вміння робити обґрунтовані висновки, наявність навичок і прийомів виконання практичних завдань, захист індивідуальних завдань тощо.

### *Критерії роботи студентів (за кожний розділ):*

| Форма роботи       | Вид роботи                             | Розподіл балів |
|--------------------|--|----------------|
| Навчальна практика | Проведення польових робіт              | 0-10           |
|                    | Польовий щоденник                      | 0-10           |
|                    | Написання розділу (параграфу) звіту    | 0-10           |
|                    | <b>Разом (за один розділ практики)</b> | <b>0-30</b>    |
|                    | Захист звіту                           | 0-40           |

Підсумковою формою оцінювання з практики є залік.

### *Шкала оцінювання*

|            |        |
|------------|--------|
| зараховано | 60-100 |
|------------|--------|

|   |       |
|---|-------|
| не зараховано<br>(із можливістю повторного складання) | 35-59 |
| не зараховано<br>(з обов'язковим повторним курсом)    | 1-34  |

### **VIII. Зміст навчальної практики**

Зміст краєзнавчо-географічної практики визначається загальною концепцією магістерської підготовки за спеціальністю 014 Середня освіта (Географія). Він включає в себе освітньо-пізнавальну, практичну та дослідницьку діяльність студентів-магістрантів. Краєзнавчо-географічна практика проводиться у весняно-літній період.

Основні етапи організації та проведення практики:

*Підготовчий етап* краєзнавчо-географічної практики включає навчально-методичну, організаційну і технічну підготовку.

Навчально-методична підготовка передбачає:

а) ознайомлення студентів з метою і завданнями практики;  
б) попереднє вивчення програми практики, а також району практики за літературними та картографічними матеріалами.

Організаційна підготовка включає:

а) бесіду керівника зі студентами стосовно правил і норм поведінки на практиці;  
б) ознайомлення студентів з інструкцією з техніки безпеки з фіксацією в спеціальному журналі;  
в) розподіл обов'язків щодо виконання поставлених завдань, зокрема написання звіту з практики.

Технічна підготовка включає:

а) збір інформації про природу та краєзнавчі об'єкти району практики;  
б) підбір відповідних топографічних карт;  
в) розробка маршрутів для проведення досліджень і спостережень;  
г) підготовка дозвільної документації (за потреби);  
г) складання переліку необхідного обладнання, приладів, інструментів.

*Експедиційно-польовий етап практики* передбачає проведення визначених програмою досліджень і спостережень в характерних точках і на маршрутах, відвідання природних та суспільно-історичних краєзнавчих об'єктів, ведення польового щоденника з описом кожного дня практики.

*Заключний етап практики* включає аналіз і узагальнення результатів проведених досліджень, підготовку звіту з практики та його захист.

### **РОЗДІЛ 1. Топографічні знімання та використання карт**

Вивчення будови геодезичних інструментів і освоєння методики вимірювання кутів, відстаней; підготовка інструментів і матеріалів до роботи в полі; визначення ділянок і маршрутів для проведення топографічних знімачь. Проведення знімальних робіт. Окомірне знімання ділянки місцевості з застосуванням способів обходу, полярних і кутових засічок, створів, ординат (перпендикулярів) у заданому масштабі. Побудова плану в полі, його камеральне оформлення.

Ознайомлення з топографічними картами району практики. Перевірка та оновлення топографічних карт визначеної території за результатами польового дослідження.

Ознайомлення з електронними топографічними картами району практики за ресурсами інтернету. Аналіз державної геодезичної мережі району практики, знаходження на місцевості та оцінювання стану пунктів ДГМУ, що позначені на карті.

Дослідження визначеної території (населеного пункту) на публічній кадастровій карті України на картографічну відповідність. Визначення географічних і прямокутних координат пунктів (ділянок) у різних системах координат.

Виконання практичних завдань за топографічною картою: позначення на карті населеного пункту найбезпечніших шляхів до певних об'єктів (колективна робота);

проектування розміщення об'єктів соціальної інфраструктури на топографічній карті своєї місцевості.

## **РОЗДІЛ 2. Краєзнавчо-географічні дослідження рідного краю**

Ознайомлення з методикою комплексних польових краєзнавчо-географічних досліджень, з природою, економікою, туристичними об'єктами району проходження практики.

Ознайомлення за літературними та картографічними джерелами з географічною характеристикою району проходження практики (фізико-географічним положенням, геотектонічною будовою і рельєфом, кліматом, внутрішніми водами, ґрунтово-рослинним покривом, тваринним світом, фізико-географічним районуванням, об'єктами господарювання, закладами інфраструктури, туристичними та природоохоронними об'єктами).

Опанування методики проведення польових фізико-географічних досліджень (методики вивчення складу та генезису поверхневих відкладів, рельєфу, мікроклімату, водних об'єктів, ґрунтів, рослинного покриву, сучасних природних процесів, антропогенного впливу на ландшафти та їхнього екологічного стану) й методики опису об'єктів господарювання, інфраструктури, туризму.

Навчальні екскурсії на підприємства (промислове виробництво, фермерське господарство, фінансову установу, санаторій, готель тощо), об'єкти екологічного спрямування (очисна станція, сміттепереробний завод тощо), відвідування цікавих природних та історико-культурних об'єктів району проходження практики.

### **ІХ. Розподіл навчального часу за видами практики**

| <b>Обсяг</b>      | <b>Розділ</b>                                   |
|-------------------|---|
| 40 годин (4 дні)  | Топографічні знімання та використання карт      |
| 50 годин (6 днів) | Краєзнавчо-географічні дослідження рідного краю |

### **Х. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна практика**

- підручники та посібники;
- карти (фізична, гіпсометрична), географічні атласи;
- креслярське приладдя, папір;
- метеорологічні та гідрологічні прилади;
- геодезичні інструменти;
- компаси;
- ресурси інтернету.

### **ХІ. Рекомендовані джерела інформації**

#### **Основна література**

1. Железко Р. Мандрівка у незвідане: забуті та приховані таємниці Ніжина. Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2023. 159 с.
2. Остапчук В. В. Навчально-польова практика з топографії : навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2019 . 35 с.
3. Філоненко Ю.М., Філоненко І.М.. Краєзнавство: навчальний посібник для студентів факультету природничо-географічних і точних наук. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 185 с.
4. Філоненко Ю.М., Філоненко І.М. Краєзнавство. Методичні рекомендації, практичні вказівки та контрольні запитання до проведення практичних робіт для студентів природничо-географічного факультету. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 33 с.

#### **Додаткова література**

1. Бездухов О. А., Філоненко Ю. М. Геологія: методичні вказівки з проведення навчальної польової практики : навчальний посібник . Ніжин: НДУ ім. Миколи Гоголя, 2014 . 23 с.
2. Мирон І. В., Шовкун Т. М. Навчально-польова практика з біогеографії : навч.-метод. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя . 2015 . 44 с.
3. Остапчук В. В. Польова практика з метеорології та мікрокліматології. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2015 . 49 с.
4. Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства: навчальний посібник / Н. О. Алешугіна, О.В. Барановська, М.О. Барановський, О.О. Зеленська, І.В. Смаль, І.М. Філоненко. Ніжин: ФОП Лук'яненко В.В. ТПК «Орхідея», 2015. 492 с.
5. Філоненко Ю. М., Бездухов О. А., Геоморфологія [Електронний ресурс] : методичні рекомендації та практичні вказівки з проведення навчальної польової практики [для студентів II-го курсу природничо-географічного факультету] . Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015 . 30 с.

### ***Інформаційні ресурси***

1. Державна геодезична мережа України <https://gisfile.com/news.htm?id=898>
2. Історія, походження назв міст, сіл і річок Чернігівщини та Сіверщини. URL: <https://www.polissia.eu/2007/03/pohodzhennja-nazv-sil-sivershhyny.html>
3. Краєзнавча практика. URL: <https://studfile.net/preview/9420709/>
4. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Шкільне географічне краєзнавство» <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/47103/1/Методичні%20рекомендації%20з%20курсу%20Шкільне%20географ.краєзн..pdf>
5. Природно-заповідний фонд України. URL: <https://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-25.html>
6. Природно-заповідний фонд Чернігівської області. Департамент екології та природних ресурсів Чернігівської державної адміністрації. URL: <https://eco.cg.gov.ua/index.php?id=16893&tp=1&pg>
7. Публічна кадастрова карта України <https://zemelshik.com.ua/uk/kadastrova-karta.html>
8. Туристичне краєзнавство. URL.: <https://westudents.com.ua/glavy/93520-24-djerela-natsionalnogo-kraznavstva.html>
9. Чернігівщина туристична. URL: <https://chernihivregion.travel/about-region>